

Macaristan'da Dünya Mirası hatıralar

1998 yılında *Török Füzetek* dergimizde "Türkiye'de Dünya Mirası izinde" başlığıyla bir tanıtma dizisi başlatmıştık. Deneyimlerimiz, bu yazıların Türkiye'deki kültür tarihi değerlerinin daha iyi tanınmasına hizmet ettiğini ve Macar turistlerinin Türkiye ziyaretlerinin artmasına mütevazı ölçüde de olsa katkıda bulunduğunu gösterdi. Kültür değerleri açısından örnek olarak,

Macaristan'ın çeşitli kentlerinden gelen ve dergimizde yer verdiğimiz Türkiye bölgelerini daha ayrıntılı olarak tanıtmamızı isteyen mektupları hatırlatmamız yerinde olur. Bu istekleri karşılamak üzere, arkadaşlarımızın Türkiye'de yaptıkları renkli diyaloglarla ilgili yerler hakkında daha ayrıntılı bilgi vermeye çalıştık. Bununla beraber birçok kere arkadaşlarımıza baş vurarak Türkiye'deki çeşitli yerlere gitmek üzere yol göstermelerini rica edenler oldu.

Dizimizin sonuna geldiğimizde, Türkiye'deki okuyucularımıza Macaristan'daki Dünya Mirası alanlarını da tanıtmamız yerinde olacağı düşüncesi doğal bir istem olarak ağırlık kazandı. Zaten son yıllarda *Török Füzetek* dergimizin Türkiye'deki abonelerinin sevindirici boyutlarda artması da bunu gerekçelendiriyordu. Bizim için en önemli olgu, Türkiye Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'nün 750 kütüphane için yıllardan beri dergimize abone olmasıdır. Böylece Türkiye'de pek çok yerleşim bölgesinin genel kütüphanelerinde "*Török Füzetek*" dergimizin nüshaları okuyuculara ulaşüyor. Dileğimiz, bunu da dikkate alarak Macaristan'daki Dünya Mirası alanlarına karşı Türk okuyucularımızın işisini en etkili biçimde uyandırmaktır. Daha ilk başvurmuzda Ekonomi Bakanlığı yardımımıza koştu. Gösterdikleri destek sayesinde, *Török Füzetek* dergimizde Macar kültür tarihi değerlerini daha iyi baskı tekniğiyle ve renkli fotoğraflarla göstermeyi düşlediğimiz günler Széchenyi Programı çerçevesinde gerçekleştirilecek. Bu fırsatta da, bu alanda yardımlarını esirgemeyen herkese teşekkürlerimizi belirtmek istiyoruz.

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü UNESCO, özellikle önemli değerlerin gözetilmeleri ve değişmeyecek biçimde korunmaları konusunda 1972 yılında bir karar aldı. O zaman Dünya Mirası Komitesi kuruldu ve Dünya Mirası Kataloğu da gene o zaman açıldı. Bugün artık katalogda yedi yüz kadar Dünya Mirası alanı yer alıyor. Başlangıçta belirlenen iki kategori – kültürel miras ve doğal miras – önce karma miras, sonra da kültür yöreni kategorileriyle tamamlandı. Bu kategoriye, kültür ile doğal çevrenin yakından birbiriyle bağlantılı olduğu, beraberce yarattıkları ve korunmayı hak eden değerler giriyor. Üye ülkeler, hangi alanların Dünya Mirası arasına alınmasını kendileri öneriyor, Komite ise önerilere dayanarak kararını veriyor. Macarlar, seçkin ve evrensel önem taşıyan değerler listesine Macaristan'dan dokuz kültür tarihi değerinin alınmış olmasından gurur duyuyor. Bunlar, Budapeşte Tuna kıyısı ile Buda Kalesi semti; Hollókő beldesi; Aggtelek Damlataş mağaraları; bin yıllık Pannonhalma Benediktin manastırı ile doğal çevresi; Hortobágy Millî Parkı; Pécs (Peç) kentindeki Atik Hristiyan yeraltı mezarları; Fertő Gölü–Neusiedler See; Budapeşte Andrassy Caddesi ile çevresi ve Tokaj bağlar bölgesi. Bu son iki yerin kataloga alınmasını Komite, 30. Jübile'si dolayısıyla bu ay Budapeşte'de yaptığı toplantıda kararlaştırdı.

Yazı dizimizle bu dünya miraslarını tanımanıza yardımcı olmayı amaçlıyoruz. İlk olarak, başkentimize bulunan alanları Dünya Mirası listesine geçiş tarihleriyle birlikte tanıtacağız.

✍ Tibor F. Tóth

Budapeşte, Tuna kıyısı ve Buda Kalesi semti (1987)

Budapeşte'ye kimi ilk gördüğü anda mest olur, kimi da ancak iyice tanıdıktan sonra hayran kalır. Fakat, dünyanın konumu en güzel şehirlerinden biri olduğunda herkes aynı görüşte. Haşmetli Tuna nehri kenti ikiye, tepelik Buda ile düzlük Peşte'ye bölüyor. İlkbahar günlerinde, bugün de maviliğini koruyan nehrin ortasında Margit adasının taptaze yeşili, içler açan mis gibi bir hava yaratıyor. Hepsisi hepsi iki milyonluk kentte, şifalı kaynarcalara, mağaralara, korunmuş doğal alanlara da yer var. Kentin tarihî eserleri arasında Roma çağından kalma amfiteatr ile Türk hamamları gibi Macaristan'a özgü Sesesyon hatıralarına da rastlayabilirsiniz.

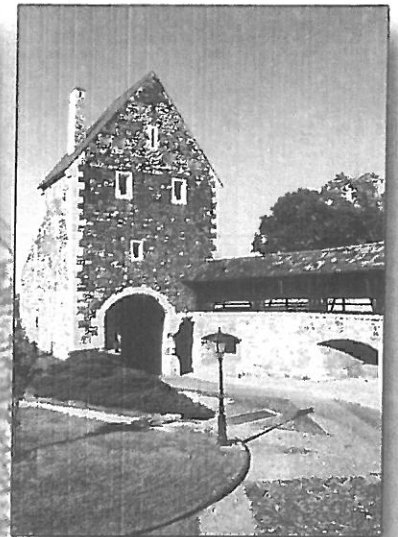
Tuna'nın Buda kıyısında, Teknik Üniversite binaları ile Lánchíd (Zincirli Köprü) arasında kalan alan da Dünya Mirası arasında yer alıyor ve bu alan Gellért banyoları, Gellért tepesindeki Özgürlük Anıtı ile Citadella'yı, bir de Buda Kalesi yapılarını kapsıyor. Peşte yakasında Parlamento binası ile Lánchíd'in Peşte başında, Macar Bilimler Akademisi ile Gresham Palas'ın bulunduğu Roosevelt Meydanı korunan değerler arasında bulunuyor. Gene bu Tuna kesimindeki dört köprü de Dünya Mirası'na ait yapılar. Buda yerleşim alanı, Macarların Yurt Kurması (896) ile aynı yaşta. Fakat ancak Kral IV. Béla'nın – Moğol saldırılarına karşı – bu tepede kaleyi yaptırdığı 13. yüzyılda gelişmeye başladı. Saray 1347'de Budaya taşındı. Kalenin sarayla birlikte çağdaş Gotik stilinde genişletilmesi o zaman başladı. Kral Mátyás'ın hükümdarlığı döneminde burası görkemli Rönesans kralının payitahtı oldu. Buda, hemen de yüz elli yıl süren Osmanlı hakimiyetinden 1686'da kurtuldu. Üç ay süren kuşatma yüzünden kale de kent de önemli ölçüde zarara uğradı. Orta Çağ harabelerinden yararlanılarak o zaman artık Barok stilinde yeniden kuruluş çalışmaları başladı. Buda, Óbuda ve Peşte'nin birleştirilmesiyle 1873'te Budapeşte oluştu ve buna layık sayılan yeni görkemli Krallık Sarayı inşa edildi. Sonra, II. Dünya Savaşı sırasında Saray da, Kale semti de ağır hasara uğradı. Enkazın kaldırılmasıyla birlikte bugün de sürdürülen arkeoloji araştırmaları ve Orta Çağ kalıntılarının onarımı da başlatıldı. Kale semtindeki evlerin çoğu tarihî anıt. Kapı girişlerinde yan duvarlardaki gotik oturma hücreleri, yeniden onarılan yapı cephelerindeki yontma taşlar Orta Çağı anımsatıyor.

Bugün Buda Kalesi Sarayı ülkenin en önemli kültür merkezlerinden biri. Orta Çağ'dan kalan kale bölümlerini içeren Budapeşte Tarih Müzesi, Macar Millî Galerisi, Ludwig Müzesi ve Millî Széchenyi Kütüphanesi burada bulunuyor.

Kale semtinin merkezinde, Budapeşte'nin en tanınmış yapılarından biri olan Nagyboldogasszony (Meryem Ana) kilisesi, halk arasında bilinen adıyla Mátyás Kilisesi yer alıyor. Pek çok ünlü olaya sahne olan bu kilisede Birçok Macar kralının taç giyme töreni gibi, Kral Mátyás'ın düğünü de burada yapıldı. İlk kilise hemen de kale ile aynı sıralarda inşa edildi. Fakat Kral Mátyás bunu genişletti ve 80 metre yüksekliğinde bir kule de ekledi. Osmanlılar Budayı ele geçirince bu kiliseden cami yaptılar. Buda'nın kurtuluşundan sonra kilisenin Barok stilinde yeniden inşası başladı ve 19. yüzyılın sonunda bugünkü hâlini aldı. Onarım çalışmalarına devrin en seçkin sanatçıları katıldı. Bundan sonra da Orta Çağ'dan kalma kale duvarları üzerinde Neo-roman stilinde Halászbástya (Balıkçılar Kalesi) inşa edildi.

Tam karşıda Peşte yakasında dünyanın en güzel parlamentolarından biri sayılan Macar Parlamentosu yer alıyor. 268 metre uzunluğuyla, 96 metre yüksek kubbesiyle, önünde dalgalanan Tuna ile muhteşem bir görüntü oluşturuyor. Turist gruplarına Parlamento'yu mihmandarlar gezdiriyor. Şahane iç bölümleri, pırl pırl altın bezekler, dönemin ünlü sanatçıların yaptığı freskler, heykeller ve süslü merdivenler gerçekten görülmeye değer. Ayrıca, ilk Macar Kralı Szent István'ın 1000 yıllık tacı da orada bulunuyor.

Tuna üzerinde kurulan ilk taş köprü olan, kont István Széchenyi'nin girişimi üzerine İngiliz mühendisi Adam Clark'ın projesiyle inşa edilen Lánchíd, bugün Budapeşte'nin simgesi olmuştur.

Buda Kalesi semti

Az „égekbe repülés” motívuma a török népeknél

Más népekhez hasonlóan a törökök is úgy érezték, hogy teremtetésük óta kapcsolatban állnak az égekkel. A természeti jelenségek megfigyelése során az általuk fel nem fogható számtalan jelenség forrását az égekben keresték, és hittek abban, hogy a teremő Isten az égekben lakozik.

Az oguzoknál és más török népeknél az uralkodó (kán, kagán, hákán) megválasztásánál alkalmazott beiktatási ceremóniák közül az volt az egyik utolsó, hogy a hákán trónralépése napjának hajnalán az állam előljárói, a vezérek, a hadsereg parancsnokai, a nemesek és vallási vezetők összegyűlve kimentek az uralkodóval együtt egy erdei tisztásra, ahol a hákánt egy fehér nemeztakaróra ültették, amelynek sarkait a vezérek, a vallási vezetők és a parancsnokok tartották, és egy ima kíséretében háromszor a levegőbe hajították. A hákán csak ezután a beiktatási ünnepség után foglalhatta el a trónját, vagyis az „égbe való bejutás után”. Az ünnep célja az volt, hogy az uralkodót felmagasztalják, nagyvá tegyék és az ég Istenevel egyesítsék, de egyúttal azt a hitet is magában foglalta, hogy az ég Istene ezáltal megerősíti őt. A törökök szerint ugyanis az uralkodó „az Isten árnyéka a földön”. Ez a hiedelem a hunoktól egészen az oszmánokig fennmaradt, és ez vált az állam hatalmának alapjává.

A törökök hittek abban, hogy az uralkodás Istentől való. A türk kagán hatalmának mennyei eredetét e szavakkal fejezte ki: „Az Éghez hasonló, az Égtől teremtetett türk Bilge kagán ez idő tájt uralkodtam”. Az oguz kán isteni eredetűnek tekintette uralmát, az ujjur kán mennyei fényből született, a kirgizek pedig azzal dicsekedtek, hogy egy égből származó törzshöz tartoznak.

A hunok ezzel a mondattal kezdték leveleiket: „Az ég által trónra segített nagy Tan-ju”. Az oszmán szultánok pedig, amikor a „Zill-ullah fi-l-álem” („az Isten árnyéka a földön”) kifejezést használták, nemcsak Isten földi árnyékára utaltak, hanem azt is tudatták, hogy ők az isteni ítélet és rendelés képviselői. A türk uralkodó, Isbara kán (581–587) a kínai uralkodónak írott egyik levelét azzal kezdi, hogy „Az Istentől küldött (avagy az égből született), nagy türk uralkodójának Bilge kagánja, Sa-po-lu (Isbara)”. Az egyik bolgár kán, Melemlir (831–852) feliratának kezdetén „Az Istentől küldött, az Istenhez hasonló Melemlir kán” formula is a török politikai felfogás kifejezése volt.

Ismeretes, hogy a nemeztakaróra való ültetés és felemelés szokása már korábban, a topa államban is megvolt. A topák, miután kagánjukat nemeztakaróra ültették és felemelték, keletről nyugat felé kilencszer megforgatták. A sokáig türk fennhatóság alatt álló kitaj államban is ehhez hasonló trónra ültetési szokást látunk.

A régi törökök a temetési szertartást nagy néptömegek, a hadsereg és az idegen követek felvonultatásával rendezték meg, tehát ez jelentős nemzetközi eseménynek számított. A halott égből emelésének ritusát a törököknél főleg a kagánok esetében látjuk. Amikor azt mondták, hogy „uça bardı” vagyis „repülve megérkezett”, az azt jelentette, hogy ezek a halottak Istenhez megtérve, mintegy repülve érkeztek az égből atyáik mellé. A hunok leborotvták a hajukat, és csupán a fejük tetején hagytak megnőni egy maréknyi hajtincset azért, hogy haláluk esetén az Isten azt megragadva az égből emelhesse őket.

Az altáji és szibériai sámánizmusnál is fontos mozzanat volt az „égbe jutás” ritusa. E népek hite szerint a sámánok az égből jöttek, valamint az ég kilenc rétegének bejárása után ismét leszállnak a földre. A sámánok égből emelésének megkezdése előtt egy szertartást végeztek és a sámánt fehér nemeztakaróra ültetve a levegőbe emelték. A nemeztakarót, amelyet a sámán kilenc inasa

tartott, kilencszer körbeforgatták, és ezzel a sámán szimbolikusan bejárta az ég kilenc rétegét. A sámánok ugyanis madár módjára körbe forogtak és csigavonalat írtak le, mintegy így haladva át az ég rétegein.

Az altáji sámánhit szerint a legfontosabb teremtmény egy mitológikus madár, az uhu (fülesbagoly) volt, amely kapcsolatot létesít az Isten és az ember között, és az embereket megvédi a gonosz lelkektől. Ezért a sámánok mindig etettek egy uhot, és ruhájukra, valamint a sapkájukra uhu tollat tűztek. A madárnak, mint „háts állatnak” a használata is a sámánizmussal kapcsolatos, ugyanis a sámán, ahogyan szóban és hanggal is megeleveníti, képletesen egy lúd hátán repül az égből.

A jakutok körében egy másik égből emelési rítus a sámán mesterségbe való beiktatási szertartással kapcsolatban maradt fenn. Egy látványos mulatság befejező ceremóniája az volt, hogy a kám (a legfőbb sámán) feladatára kijelölt fiatal kámot anyja, apja, rokonai és az a kám, aki őt a mesterségre oktatta, egy hegy tetejére vitték, ott egy „kumu” nevű ruhába öltöztették, kezébe pálcát adtak, és a foglalkozásával kapcsolatos esküt vettek ki tőle, majd a kám-mester a fiatal kámot átölelve lelki módon átáramoltatta belé a foglalkozás titkait. Ezek után a fiatal kámot egy nemeztakaróra ültették, és „égbe emelték”. Buetler szerint ez a szertartás kilenc napig tartott.

A Törökországban évszázadokon át megőrzött szertartások folytatásaként az alevi türkménknél előljárjuk, a „dede” megválasztásánál hasonló formákat látunk. A kızıbaş alevi közösségnél a „dede”, vagyis a gyülekezet vezetője, hitük szerint a próféta törzsből származik. Délen a tahtadzık között azt a személyt, akit dedének akarnak megválasztani, fehér nemeztakaróra ültetik, és háromszor feldobják, azaz az „égbe repítik”, miközben mindannyiszor ezt kiáltják: „Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali”.

Hasonló szokásokat látunk Törökországban ma is a bevonuló fiatalok esetében. A bevonuló fiatal, az elutazás megkezdése előtt a pályaudvaron a fiatalok felkapják és háromszor feldobják a levegőbe. Ezt a Közép-Ázsiában gyökerező szokást, amelynek célja az, hogy a bevonuló fiatal felmagasztalják, ma is lelkesen folytatják.

Az ilyen szólás, mint „lábát a földtől elvágni” vagy „égbe/égekbe jutni” valakinek túlzott mértékű dicséretét, felmagasztalását jelenti, illetve olyan értelmet hordoz, hogy valakinek természetfeletti erőt tulajdonítanak. Anatóliában igen gyakran alkalmazott török szólás. Nem tévedünk, amikor azt mondjuk, hogy ezek Közép-Ázsia törökségének vallásos hitével és ezen hitből eredő szertartások alkalmazásából származnak.

Álomban is jót jelent az égekbe repülés. A Kutadgu Biligben ilyen kifejezéseket találunk, amikor a tudós Ögdülmis megmagyarázza a vezér fiának, Odgurmisnak az álmát: „Álmában minél feljebb emelkedik az ember, annál nagyobb lesz a szerencséje és jó sorsa”, vagy „Minél jobban felemelkedik, annál jobban tisztelik, annál boldogabb és a földi javakból annál többet merít”, vagy „Az égből repülve, ha a legmagasabbra jutsz, az Isten eligazít, hogy miként teljesülhetnek kívánságaid”.

A török népmesékben, amikor a boszorkány feldühödik, azt szokták mondani: „felült a köcsögre és az égig emelkedett”. Ha a köcsög alakjára gondolunk, még érdekesebb, hogy a boszorkány feldühödve ezen emelkedett az égből.

Az „égekbe/égből emelkedés/feljutás” szólásmondást a török irodalomban is gyakran használják.

Dr. Fatma Sibel Bayraktar

(Fordította: Puskás László)

Türklerde “göklere uçmak” üzerine

Bütün insanlar gibi Türkler de yaratılışlarından beri göklere ilgi duymuş, ondan meydana gelen tabiat olaylarını gözlemlemiş, kendilerinin baş edemediği bir çok olayın kaynağını göklerde aramış ve nihayet yaratıcı Tanrı'nın göklerde olduğunu inanmıştır.

Oğuzlar ve diğer Türk devletlerinde han ve hakan seçilecek kişi etrafında uygulanan ve en son yerine getirilen törenlerden biri de hakan'ın tahta oturacağı ilk günün seher vaktinde, devlet ileri gelenleri, vezirleri, ordu komutanları, soylular ve din adamlarının toplanarak, hakanı da alıp ormanlık boş bir yere gitmeleridir. Burada hakan vezirlerin, din adamlarının ve komutanların her birinin bir ucundan tuttukları ak bir keçeye oturtulmakta ve bir dua eşliğinde üç kere havaya fırlatılmaktadır. Hakan bu törenden sonra gelip tahtına oturmaktadır. Yani “göğe çıkarıldıktan sonra” bu tören hakan'ı ululamak, yüceltmek amacı güttüğü kadar, onun Gök Tanrı ile birleşmesini de Gök Tanrı'dan güç alması inancını da taşımaktadır. Nitekim Türkler içinde hakan “Tanrının yer yüzündeki gölgesi”dir. Bu inanç Hunlardan Osmanlılara kadar sürüp gelmiş, ve adaletle devlet yönetmenin sebebi olmuştur.

Türkler hakimiyetin Tanrı tarafından verildiğine inanıyorlardı. Göktürk kağanı “*Tengri teg Tengride bolmış Türk Bilge kagan, bu ödke oturdum*” (Ben Tanrı gibi gökte yaratılmış Türk Bilge kağan tahta oturdum) sözleri ile hakimiyetinin bu semavi menşeyi tekrarlıyordu. Oğuz han hakimiyetini ilahi bir menşeden almış, Uygur hakanı semavi bir nurdan doğmuş, ve Kırgızlar da gökten gelen bir soya mensup olmakla övünmüş bulunuyordu.

Hunlar mektuplarına “*Semanın tahta çıkardığı büyük Tan-Yu*” formülü ile başlıyorlardı. Osmanlı padişahları da “*Zil-ullah fi-l-âlem*” sıfatını kullanırken Tanrının dünyada gölgesi değil, ilahi adalet ve nizamın temsilcisi olduklarını belirtiyorlardı. Göktürk imparatoru İşpara han'ın (581-587) Çin imparatoruna yazdığı bir mektup “*Tanrı tarafından gönderilmiş (veya gökte doğmuş) büyük Göktürkler imparatoru'nun Bilge kağanı Şa-Po-Lu (İşpara)*” formülü ile başlar. Bulgar han'ına ait bir kitabe “*Tanrı tarafından gönderilmiş Tanrıya (göke) benzer Melemir han*” (831-852) başlığı Türk siyasi anlayışının ifadesi idi.

Keçe üzerine konup kaldırılma geleneğinin daha önce Toba Devletinde de görüldüğü bilinmektedir. Toba'lar kendi kağanlarını bir keçe üzerine koyup kaldırdıktan sonra doğudan batıya doğru 9 defa çevirirlerdi. Türklerin uzun süre hakimiyeti altında kalan Hitay devletinde de buna benzer tahta çıkma adeti görüyoruz.

Eski Türklerde cenaze törenleri büyük halk kabilelerinin ordunun ve yabancı elçilerin, bir geçidi şeklinde yapıldı. Türk kağanlarının cenaze törenleri adeta uluslararası ve büyük bir olay olurdu. Ölüyü göğe çıkarma geleneklerini Türklerde özellikle kağanları için görmekteyiz. Kağanlar için “uçar bardı” yani “uçarak vardı” derlerdi bu ölüler “Tanrıya kergek bolunca” (gerek olunca) atalarının yanına uçarak göğe varıyorlardı. Hun Türklerinin saçlarını kazıtıp sadece tepelerinde bir tutam saçı uzatmalarının sebebi de, öldüklerinde Tanrının tepelerinden tutup göğe kaldırması içindi.

Altay ve Sibirya şamanizminde “göğe çıkma” törenleri önemli bir yer tutardı. Bu halkların inanışlarına göre şamanlar göğe çıkarlar ve göğün dokuz katını da dolaştıktan sonra tekrar yere inerlerdi. Şamanın göğe çıkmağa başlamasından önce bir tören yapılır ve Şaman da beyaz bir keçe üzerine konarak havaya kaldırılırdı. Şamanın dokuz çırağının tuttuğu keçe, dokuz defa döndürülür ve bu suretle şaman sembolik olarak göğün dokuz katını da gezmiş olurdu. Çünkü Şamanlar bir kuş gibi döne döne ve bir helezon yaparak göğün katlarını aşarlardı.

Altay Şamanizminde en önemli varlık yaratıcı Tanrı ile insanlar arasında aracılık eden ve insanları kötü ruhlardan koruyan mitolojik bir puhudur. Şamanlar bu nedenle puhu beslerler ve şaman giysisi ile şapkalarına puhu tüyleri takarlar. Kuşu binek hayvanı olarak kullanma olayları şamanizmle ilgilidir. Şaman sözde göğe yükselmek için binek olarak bir kaz tasvirini kullanır ve ona seslenir.

Bir başka göğe çıkarma töreni Saha Türkleri arasında şamanların mesleğe giriş törenlerinde yaşanmaktadır. Gösterişli şenliklerden sonra “göğe çıkarma” töreni ile son bulan merasimlerde asıl kamlık görevini üstlenecek olan genç Kam, anası, babası, akrabaları ve ona mesleği öğreten ustası yaşlı kam eşliğinde bir dağ tepesine götürülmekte, burada kendisine “kumu” adı verilen bir elbise giydirilmekte, eline bir asa verilip mesleğe bağlılık yemini ettirililmekte ve Usta kam Genç kama sarılıp ona manevi vasıtalarla mesleğin sırlarını aktardıktan sonra, genç kam bir keçeeye oturtulup “göğe çıkarılmakta”dır. Buetler’de ise bu tören dokuz gün sürmektedir.

Türkiyede yüzyıllardır süre gelen bir törenin devamı olarak alevi Türkmenleri arasında “dede” seçiminde de aynı uygulamayı görüyoruz. Kızılbaş alevi toplulukları arasında “dede” cemaatin lideri durumundadır ve Peygamber soyundan geldiğine inanılır. Özellikle Güneyde Tahtacılar arasında dede seçilen kişi ak bir keçeeye oturtulmakta ve her defasında “*Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali*” nidaları ile üç kez göğe fırlatılmakta yani göğe çıkarılmaktadır.

Benzer bir uygulamayı şu anda da Türkiye'nin her yerinde, askere gitmekte olan gençler için görebiliriz. Askere teslim olmak için yolculuğun başladığı karayolu terminallerinde gençler eller üzerinde üç kere havaya kaldırılmaktadır. Bu anı kutsamak, askere gideni yüceltmek amacıyla kökü Orta asyaya dayanan bu gelenek, günümüzde de bütün canlılığı ile devam etmektedir.

“Ayağını yerden kesmek” veya “göğe/göklere çıkarmak” deyimi bir insanı mübalağalı bir şekilde övmek, yüceltmek semavi varlıklar gibi tabiat üstü güçler affetmek manalarını taşır ve Anadolu’da sık sık baş vurulan bir deyimimizdir. Orta Asya Türklüğünün dini inançlarıyla ve bu inançlardan kaynaklanan törenlerin uygulanış biçiminden doğmuş olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Rüyada göklere uçmak da iyi sayılır. Kutadgu Bilig’de (KB) Ögdülmiş Ogdurmuş’ın rüyasını tabir ederken şu ifadelerle karşılıyoruz:

Neçe agsa tüşte agar kut kıvı

Agırlıg bulur ked bulur yüz suvı

KB 6040 (Rüyada insan ne kadar yükselirse, onun bahtı ve hali de o kadar yükselir.)

Neçe agsa ança ağırlık bulur

Ajun malı kut kıv bulur öz onğı

KB6044 (Ne kadar yükselirse o kadar hürmet görür, saadet talih ve dünya malından nasibini alır)

Uçup kökke örlep tükel agdukang

Tilek birge Tengri negü koldukang

KB 6046 (Kalkıp göklere uçarak en yükseklerle çıkman ise Tanrının senin bütün arzularını yerine getireceğine delalet eder)

Masallarda cadının kızdığında “küpe binip göğe ağdığı” söylenmektedir. Küplerin şekli göz önüne alındığında cadının kızıp göğe yükselmesi daha da büyük ilginçlik kazanmaktadır.

*Göklere/göğe ağmak/çıkarmak/çıkma*k deyimleri edebiyatımızda bolca kullanılmıştır.

Dr. Fatma Sibel Bayraktar

Turistacsalogató

a Köprülü Kanyon Nemzeti Parkba

Városszerte hatalmas plakátok csábítanak Törökországba. S ha már Törökország, akkor legtöbbször Antalya környékén, a Földközi-tenger partján szeretnék eltölteni szabadságukat. Itt ugyanis nemcsak a víz és a nap szerelmesei találnak kielégülést, de az antik világ iránt érdeklődők is dűskálhatnak a látnivalókban. Antalyától nem messze nyugatra van az Olymposz nemzeti park a ki nem hunyó lángnyelvekkel (Yanar Dağ), vagy kissé távolabb az ókori kikötőváros, Phaselis romjai. Ha keletre indulunk, akkor sem szűkölködünk látnivalókban: mindössze pár kilométernyire fekszik Perge romvárosa, vagy kissé távolabb Aspendos, az ókori világ legjobb állapotban megmaradt, tizenötezer férőhelyes görög típusú színházával. 1959-ben itt tartották első ízben Törökország színházi fesztiválját. Azóta is gyakran rendeznek itt operaelőadásokat, hangversenyeket. Egy alkalommal, az őszi "Ak-deniz festival" (Földközi-tengeri fesztivál) idején e sorok írója is részt vett egy esti hangversenyen. Mondhatom, nagy élmény volt! Az emberek az előadás kezdete előtt már egy-két órával kezdtek gyülekezni. Sokan itt fogyasztották el a vacsorára szánt "bíber dolmasit" vagy "imam bayıldı", amit a család létszámától függően kisebb-nagyobb lábasokban hoztak magukkal. Azt meg szinte el sem lehet képzelni, hogy milyen az, amikor a koncert vége felé tízezer ember együtt énekl a refrént az énekesnővel!

No, de én most nem ide, hanem egy olyan izgalmas túrára szeretném invitálni olvasóinkat, amelyet még a részletes útikönyvek sem említenek: a Köprülü Kanyonba és a 900 méter magasan fekvő Selge romvárosába. Különleges, nem mindennapi látnivaló. Elsősorban azoknak ajánlható ez az egész napos kirándulás, akik szeretik a szép tájakat, a vadregényes természeti környezetet. De hogyan juthatunk el ide, és miket láthatunk itt?

Ha kocsiba szállunk – érdemes Antalyában autót bérelni erre a célra – és keletre, Alanya irányába indulunk, kb. 25 km után átkelünk a Köprü folyó hídján, (ez a folyó jön a kanyonból), majd balra letérünk a főútról Tasağıl falu felé. A falu első házai után ismét balra fordul az út, és bizarr, váromokra emlékeztető sziklákkal tarkított dombosor alatt haladunk el. Kb. 30 km után, amit kanyargós, hullámos, de mindvégig jó minőségű aszfalt burkolatú úton tehetünk meg, elérjük a folyót. A hídon átkelve érdemes kis megállást beiktatni, és gyönyörködni a sziklák közt tovarohanó, kristálytisztá, smaragdzöld hegyi folyóban. Én még egy frissítő fürdésnek sem tudtam ellenállni, ami a nyári melegben módfelett üdítő, és mindenkinek csak ajánlani tudom.

A híd után kiszélesedik a völgy, és hamarosan elmarad az aszfalt burkolat is (ha csak azóta tovább nem építették). A folyóparton több helyen táblákat, feliratokat találunk, amelyek tutajozásra vagy vadvízi evezésre invitálják az erre látogatókat. Úgy látszik nem hiába, mert lépten-nyomon feltűnnek gumitutajok, kenuk, kajakok. Hol simán siklanak, hol meg vadul hánykolódnak a sebes hullámokon. A folyó medre ugyanis nagyon változatos. Néhol 50–100 méter széles és békésen sodródik tova, máshol pedig 15–20 méterre összeszűkül és tajtékozva zúdul a kövek között.

Újabb jó pár kilométer megtétele után balról, egy keskeny szurdokból tiszta vizű hegyi patak siet a folyóba. Helyenként ennek is jó mély lehet a vize, mert a kis kanyon szikláiról gyerekek ugrálnak fejest a patakba. De ami még érdekesebb, a szurdok fölött egy római kori híd ível át a patakon. Valamikor erre vezetett az az út, amely Selgét kötötte össze a tengerparttal. Itt-ott még fellelhetők a római út maradványai is. A híres ókori geográfus, Strabón írja le, hogy *"Selge városának és környékének a vidéke csak kevés helyen közelíthető meg, mert a hegyvidék tele van meredek sziklakkal és szakadékokkal, amelyeket az egyéb folyókon kívül az Eurymedon¹ és a Kestros² vajt ki, amelyek a selgei hegyekről rohannak le a pamphyliai tengerbe; az utaknál azonban hidak vannak rajtuk."*³ Megjegyzem, hogy épp ezekről a hidakról kapta a folyó a mai nevét: Köprü törökül hidat jelent. Ezen a környéken egyébként több, hideg vizű karsztforrás is fakad. Itt bukkannak fel azok a vizek, amelyek a mészkőhegység ezernyi repedésébe szivárogtak, és búvópatak formájában jutottak idáig.

Tovább haladva kb. 500 méter megtétele után megérkezünk a Köprü folyó leglátványosabb szakaszához, a kanyonhoz, ahol szintén a rómaiak által épített, 2000 éves, de még ma is használható híd köti össze a folyó két partját. A híd elég széles és erős ahhoz, hogy kocsival is átmehetünk rajta (egyébként nemrég renoválták). Az alig tíz méterre összeszűkült folyó itt fenyőekkel tarkított, 100 méternél is magasabb szirtek között áramlik tova. Lenyűgöző látvány!

Miután kellőképpen kigyönyörködtük magunkat, induljunk tovább Selge romjai felé, amelynek maradványai a mai Altınkaya (más néven Zerk) falu mellett találhatóak. A híd mellett jelzőtábla is mutatja az elágazást. A régebbi leírások még óvnak attól, hogy személyautóval rámerészkedjünk erre a kanyargós hegyi útra, de mára már gond nélkül végigmehetünk rajta. Ottjártunkkor az első 7 km már le volt aszfaltozva, a további 5 km pedig földút volt. A fantasztikus sziklaalakzatok közt szerpentinező utat sokhelyütt virágzó leanderbokrok szegélyezik. Érdemes időnként megállni még akkor is, ha közben nem forrott volna fel a kocsis hűtővize, hogy gyönyörködhessünk a táj szépségében, az egyre táguló panorámában. Így érjük el a falut. Meglepő, hogy ennek az isten háta mögötti falunak több mint ezerötyszáz lakosa van, és ebből mintegy 300 gyerek! A faluban van iskola, de munkalehetőség alig. Ezt attól a két fiatalasszonytól tudtam meg, akik önkéntes kísérőmül szegődtek a romok felderítésére. Bár a nagy tengerszint feletti magasság ellenére szépen beérik a gabona a falu határában, de ez csak szerény megélhetést jelent.

Az egyre szaporodó számú turistáktól is csurran-cseppen valami jövedelem (a romokhoz való belépőjegyek árából, apró népművészeti tárgyak, hímzések, kézimunkák fafaragások eladásából), de hát ez édeskevés ennyi embernek.

¹ Mai nevén Köprü

² Mai nevén Ak Su

³ Strabón: Géographika. Budapest, 1977, 598.

Nyilván a sok ezer ilyen faluból elvándorló duzzasztja fel az egyre szaporodó milliós nagyvárosokat: Isztambult, Ankarát, İzmir, Adanát, Antalyát, Mersint stb., és adja az utánpótlást a Nyugat-Európában munkát vállalók sokmillió táborához.

Selge valamikor jómódú város volt, romjai közvetlenül a falu házai felett találhatók. Pisidia tartományhoz tartozott, amit később a rómaiak birtokoltak. Strabón így ír róla: *"...egykor 20000 lakosa is volt. Csodálatra méltó a vidék természete. A Taurosnek magaslatain ugyanis a vidék olyan nagyon termékeny, hogy tízezreket is képes táplálni, sok olajfája és szőlőültetvényei vannak, s bőségesen ad legelőt mindenféle jószág számára..."*⁴. Azt gondolnánk, hogy az ilyen féltre eső helyen milyen nyugodtan, békében élhettek az ókor emberei! Ám, ez nem így volt. Az emberek mindig megtalálták a módját egymás kirablásának, leigázásának. Selgének is megvolt a halálos ellensége: a közeli, harcias Termessos. Éppen ezzel kapcsolatban bukkannak fel először a történelem színpadán: amikor Kr. e. 333-ban Nagy Sándor Termessost ostromolta, a védők heroikus ellenállása miatt elhatározta, hogy feladja a küzdelmet. Selge ekkor állítólag követeket küldött, hogy rábeszéljék őt az ostrom folytatására. Ugyanis semmi sem jött volna nekik jobban, mint hogy Termessos elessen. Termessos nem hódolt be, viszont Kr. e. 158-ban, amikor II. Attalos pergamoni király Selge ellen vezetett hadakat, Termessos támogatta őt Selge ellenében.

Mivel a hegyek közt fekvő Selge távol esett a fő közlekedési vonalaktól, viszonylag sok minden megmaradt a régi időkből. Legfőbb látványossága a 45 lépcsős, mintegy tízezer férőhelyes görög típusú színház. Közélemben található a stadion, ahol rendszeresen sporteseményeket rendeztek. A színháztól délre, kb. 500 méterre van a négyszög alakú agora. Kövezete ma is viszonylag jó állapotban van. Az agorát három oldalról körbefogó épületek viszont romokban hevernek. A tér déli irányban nyitott, jó kilátást biztosítva a tenger felé.

A város nyugati részén volt a vallási negyed. Itt állt egymás mellett Zeusz és Artemisz temploma. Említésre méltó még a templomdomb mögött létesített mintegy 8 méter mély víztároló, ahova aquaduct vezette a vizet a hegyekből, így biztosítva a város vízellátását. A város északi részén volt a nekropolisz, ahol díszes sírköveket, kőkoporsókat találhatunk. Tovább emelve a tekintetünket a Toros hegység magasabb vonulatai kéklenek, észak-nyugat felé a 2504 méter magas Bozburun (Szürke orr) hatalmas tömbje zárja le a látóhatárt.

A kirándulásból visszatérve, útban Antalya felé, még egy hídra hívom fel olvasóink figyelmét. Természetesen ez is a Köprü folyón ível át, és ezt is a rómaiak építették. Az Antalyát Alanyával összekötő országútról látható is. Ami ebből a négy-lyukú hídból megmaradt, azt a szeldzsukok helyrehozták, és ma is ebben az állapotában látható. Pillérei közt immár kifáradva hömpölyög a Köprü folyó, hogy aztán hamarosan nyugalmat leljen a Földközi-tengerben.

Az élményekben gazdag, de kissé fárasztó túra után azt hiszem, elkel majd egy kis pihenő!

✍ Puskás László

⁴ I.m. 598.

A római kori híd maradványa

A ma is használt névadó híd

Sultan Su: Ha Magyarországról esik szó....

Amikor tudatom mélyén hangok és színek keverednek egymásba, hirtelen azt is elfelejtem, hol vagyok, egy időre idegenné válok magam és a környezetem számára.

Így történt akkor is, amikor autóbuszunk Bécs felől a magyar határra ért. Végig az úton törtem a fejem. Honnan ismerem a magyarokat? Miért éreztem közel őket magamhoz? Így volt-e egyáltalán? A „macir”¹ szónak, amelyet gyerekkoromban gyakran hallottam, de a jelentését nem igen tudtam hova kötni, volt-e valami köze a magyarokhoz? Végig az egész úton fülemből csengtek azok a mondatok, amelyeket gyerekkoromban anyámtól, nagyanyámtól és más felnőttek szájából hallottam: „Amikor a macirok jöttek...”, „Amikor macirt csináltak belőlünk...” Mintha hintán ültem volna, ide-oda jártam múlt és jelen között.

Anélkül, hogy tudatában lettem volna, gondolatban kutatni kezdtem, honnan ered ez a hosszú évek óta elfeledett szó. Falunkban, ahol egy türkmén és azerbajdzsán kevert nyelvjárást beszéltek, így nevezték a menekülteket. Ez a szó bizonyos szempontból az én sorsomnak is a kulcsa. Egyik ősöm állítólag janicsár volt. Nem lehetett pontosan tudni honnan jött, de a családban úgy mesélték, hogy a Duna mellől. Mintha a génjeim versenyének egymással, hogy melyik tud nagyobb meglepetést okozni nekem, mert az a szél, amelyet állandóan érezek magamban, hol a Kaukázus, hol Karaman hangjait hozza felém. Most azonban a Duna felől érkező elnyomja mindegyiküket.

1998-ban közép-európai körutunk során Bécs hideg és öntelt légköre után Budapesten szeretetreméltó, nevető arcú, barátságos emberekkel találkoztam. Mielőtt Budapestre értünk volna, rendben sorakozó kertes kis hétvégi házakat láttunk. Idegenvezetőnk elmondta, hogy a tehetősek a meleg nyári hónapokban ide menekülnek ki a városból, s sokan zöldseget, gyümölcsöt termelnek erre felé.

A várost kettészelő Duna fölött nyakékként sorakoznak a Budát Pesttel összekötő hidak mindegyikének megvan a maga története. Úgy hallottuk, hogy Budán a gazdag, Pesten a szegényebb negyedek vannak többségben. A Duna-part, még az itteni hidegben is zöldellő lombjaival elbűvölt bennünket.

Este felé érkezünk: Mintha táncolna, olyan lelkes, szívmengető látvánnyal fogadott a város. Az épületek teraszairól, a homlokzatok oszlopairól és a kertekből számtalan szobor és figura integetett felénk. Az utcákon emlékművek. Az idegenvezetőnk azt mondta, hogy a legtöbbjük legfőbb száz éves. Mindannyiunkat végtelenül boldoggá tett az a tolerancia és vendégszeretet, amellyel a magyarok irántunk, törökök iránt viseltettek.

Az oszmán idők emlékei közül a Gül Baba türbét kell megemlíteni. Bann a városban emlékezteti az embereket a toleranciára. Nem kevesen vannak olyanok, akiknek a figyelmét felkelti Gül Baba filozófiája, s ezért fölkeresik a nevét viselő türbét.

Korábban is olvastam már arról, hogy a magyar nyelvben nagyszámú török eredetű szó használatos. Azt hiszem azonban, hogy az a szó, amely most megütötte a fülemet, nem tartozik közéjük. Talán a türkménből ismerős. „Csüccs!” – mondta egy anya két év körüli kisgyerekének. Mintha gyerekkoromban tértem volna vissza: anyám ugyanígy mondogatta nekünk, amikor kicsik voltunk. Ellenőrizni akartam a hasonlóságot, ezért megkérdeztem a fiatal anyát, hogy mit mondott. „Azt mondtam, hogy ülj le” – felelte angolul. Más szavakra is kitérve beszélgetésbe merültünk. Mosolyogva mondta, hogy a törökök és a magyarok között évszázadokon át tartó történelmi, kulturális és a szokásokra is kiterjedő kölcsönhatás következtében a hasonlóságot teljesen természetesnek kell venni.

Idegenvezetőnk Joltannak hívták. Hogyan kell magyarul leírni a nevét, nem tudom. Amikor én a nevemet mondtam, felkiáltott: „Ó, hiszen mindkettőnk ugyanúgy hívunk!” Látva meglepetésemet, hozzátette: „Az én nevem is Szultán”. Azt hittem, tréfál, ő azonban komolyan folytatta: a magyar név a „szultán” jelentésű török szóból

származik. De az sem lehet véletlen, hogy a legtöbb gyerek „Sultan” helyett valami „Joltan”-szerű hangokat ejt.

Tasnádi Edit, akivel évekként elszórt ismerkedtem meg Ankarában, öt évig magyar nyelv- és irodalomórát adott az Ankarai Egyetem bölcsészkarán. Fiát, aki a Közel-Keleti Műszaki Egyetemen közgazdasági karán maesterképzésen vett részt, szintén Joltannak hívták.² Évek múltán találkoztunk újra Budapesten Edit asszonnyal. Hívott munkahelyére, a Rádióba is, de zsúfolt programunk miatt nem tudtam elmenni.

A Nemzeti Múzeumba is elvitt Joltan. A legérdekesebbek a magyarok régi életére vonatkozó dolgok voltak. Sokáig olyan nemeszárakban éltek, amelyeket Közép-Ázsiából hoztak magukkal.

Este hajókirándulást tettünk a Dunán. Cigányzenével telt meg az esténk. A cigányok szóra bírták a hegedűt. A zenekar tagjai és az énekesek is mind konzervatóriumot végeztek. Magyarországon, ahogy azelőtt is, ma is nagy gondot fordítanak a művészeti nevelésre.

Az esztergomi várból átnézek Szlovákiára. Mintha a tenyerembe fogná, olyan közelinek látszik. Elképzelem a török pasát, aki élvezettel szívja vízipipáját... A vár is így nézett le százötven éven át a környékre... Aki idekerült, azzal eleget tett a kötelességének, hogy egy templomhoz egy minaretet, rá erkélyt, s benn szószerket emeltetett. A törökök elvonulása után a templom visszakaphatta eredeti formáját és funkcióját.

A mohácsi síkra gondolok. Meg kellene keresni az ősi met. Vajon kik alkothatták a családját? En ma itt úgy érzem, mintha idevalósi lennék. Ma magyarnak számítom magam.

(Ardıckuşu művészeti és irodalmi folyóirat, 3. évf., 30. szám, 2001 szeptember)

(Tasnádi Edit fordítása)

Búcsú Petőh Sándortól

Még 62 éves sem volt, és elment. Hosszú évek óta súlyos betegen élt, de nem panaszkodott.

Mindenki ismerte, szerette emberségét, sokoldalúságát, méltányolta ezerféle ismeretét.

1940. szeptember 1-jén Budapesten született. A háború alatt menekültek Budapestről az orománsági Drávacsepelyre édesanyja szüleihez. Édesapja a háború után visszaköltözött Budapestre, ő maradt, hiszen a háború alatt elvesztette egyik tüdejét. A mosdósi szanatóriumban fejezte be az általános iskolát, a siklósi gimnáziumban érettségizett. Itt szívtá magába a honismeretet, itt vált érdekklődése középpontjába a honismeret. Értettség után nem vették fel az ELTE népművelő szakára (amit később elvégezt), dolgozott leltárszorként a siklósi Földműves Szövetkezetnél, majd Szigetváron a közigazgatásban.

Határtalan odaadással ismerkedett Szigetvár emberi, történelmi értékeivel. Mindig ott volt, ha helytörténeti, sport, ifjúsági, kulturális rendezvény zajlott. Soha nem protokollból, mindig tevékeny részese volt az eseményeknek. Hatalmas ismeretanyagot, értékes tudást birtokolt, amit megosztott mindenkivel, aki fogékony volt erre. Feladatának tekintette a közszolgálatot; a köz szolgálatát.

Számtalan civil szervezet tagja volt. A Várbaráti Kör elnökhelyettese, a Sakk Egylet elnöke, a Magyar-Török Baráti Társaság alapító tagja, a Borászok Egyesületének tagja, a Szigetvár és Vidéke című lap szerkesztőbizottságának tagja, a kulturális szervezetek támogatója, tiszteletbeli idegenvezetője a városnak... és ott volt mindenütt, ami közvetlen, emberi és megörzészre méltó.

Csendben, nem terhelve senkit önmagával, eltávozott közülünk, 2002. május 26-án. Szigetvár város saját halottjának tekintette.

A kegyelet virágait társaságunk is elhelyezte alapító tagtársunk síjánál.

¹ macir: köznyelvi muhacir 'ki- v. bevándorló, emigráns, menekült, hontalan'. A szó illetlen nyelvjárási alakjának kiejtése igen közel áll a „magyar” jelentésű Macar szó kiejtéséhez.

² A költőnő által leírt névalak kiejtése „zsoltan”. Feltételezem, hogy az idegenvezetőt Joltannak hívták, ezt kontaminálhatta fiam Zsolt nevével. Abban igaza van, hogy mindkét magyar név etimológiájánál a „sultan” szóhoz kötik. A Sultan (ejtsd: Szultan) Törökországban kedvelt női név. (T. E.)

Sultan Su: Macaristan deyince...

Bilincimin derinlerinde sesler ve renkler birbirine karıştığında nerede olduğumu bir an şaşırır, kısa bir süre kendime ve çevreme yabancılaşıyorum.

Otobüsle Viyana'dan Macaristan sınırına girerken de böyle oldu. Yol boyu düşündüm. Macarları ben nereden tanıyordum, aramızdaki yakınlık neydi? Çocuk yaşımdan beri duyduğum, ama anlamını doğrusu bir yere oturtamadığım „Macır” sözcüğünün Macar halkıyla bir ilgisi var mıydı? Gezi boyunca, çocukluğumda annemin ve anneannemin, daha başka büyüklerin ağzından sıkça duyduğum „Macırlar geldiğinde...” „Bizi macır ettiklerinde...” sözleri kulağımdaydı. Geçmişle günümüz arasında bir salıncakta gidip geliyordum.

Çok yıllar üstünde düşünmediğim bu sözcüğün nereden geldiğinin ayırımında olmadan, usumda araştırmaya koyuldum. Türkmence ve Azerice karışımı bir lehçeyle konuşan köyümüzde muhacire, 'macır' denirdi. Bu sözcük benim tarihimin anahtarıydı bir bakıma. Dedem yeniçeriymiş; tam olarak nereden geldiği bilinmese de, Tuna boylarından diye anlatılırdı ailede. Nedense taşıdığım genler beni şaşırtmak için birbirleriyle yarışır adeta. Çünkü içimde durmadan esen rüzgârın kimisi Kafkasya'dan kimisi Karaman'dan ses getirir. Derken Tuna boylarından geleni hepsini bastırır.

1998 yılında Orta Avrupa'daki gezim sırasında, Viyana'nın soğuk ve kendini beğenmiş havasından sonra, Budapeşte'de sevecen, güleryüzlü sıcak insanlarla karşılaşmıştım. Budapeşte'ye girmeden, yol boyunca düzenli bir şekilde sıralanmış bahçeli ve küçük hafta sonu evleri dikkat çekiyordu. Rehberimiz, „Sıcak yaz aylarında varisların soluklanma yeridir burası. Ayrıca kimileri burada sebze de yetiştirir” dedi.

Kenti ikiye bölen Tuna nehri üstünde gerdanlık gibi sıra sıra dizilmiş, her birinin ayrı öyküsü olan köprüler Buda ile Peşte'yi birbirine bağlıyordu. Anlatılanlara göre Buda varıl, Peşte yoksulların çoğunlukta olduğu semtlerdir. Tuna boyları buranın sert kışında bile yeşil giysileriyle bizi büyülyordu.

Kente akşam üzeri girdik. Dans eder gibi coşkulu, kucaklayıcı görüntüsü vardı kentin. Binaların terasında, önlerindeki kolonlarda, önünden geçtiğimiz bahçelerde sayısız heykel ve figür karşıyordu bizi. Sokaklar anıtlarla doluydu. Rehberimiz bunların çoğunun en çok yüzyıllık bir geçmiş olduğunu söyledi bir ara.

Hoşgörülü ve konuksever Macar halkının, Türk olduğumuz için bize gösterdiği kucaklayıcı yakınlık, hepimizi son derece mutlu ediyordu.

Osmanlı'dan kalan izlerden, anılması gerekeni Gül Baba Türbesi idi. Kent merkezinde hoşgörü dağıtıyordu insanlara.

Türbeye adını veren Gül Baba'nın felsefesine ilgi duyup onu ziyaret edenler az değildi.

Daha önce Macar dilinde Türkçede de olan pek çok sözcüğün kullanıldığını bir yerlerde okumuştum. Şimdi kulağıma çarpan sözcük sanırım onlardan değildi. Türkmence olmalıydı. Bir anne iki yaşındaki çocuğuna „Çüç” diyordu. Çocukluğuma döndüm birden. Annem bize de „Çüç et!” derdi. Benzerliği test etmek için yanımda oturan genç Macar anneye sordum. „Otur dedim” dedi İngilizce. Daha başka sözcükler üzerinde konuşmaya daldık Macar hanımla. Kadın gülererek, Türklerle Macarlar arasında yüzyıllar süren kültürel, toplumsal, töresel etkileşim sonucu bu benzerliğin yadsınamayacak doğal bir durum olduğunu söyledi.

Rehberimizin adı Zoltan idi. Macarca nasıl yazılıyor, bilemiyorum. Ben adımı söyleyince „Ah” diye kısa bir çığlık atarak „ikimizin de adı aynı” dedi. Şaşkınlığımı görünce „Benim de adım Sultan” dedi. Şaka yapıyor sandım ilkin. Anlatmasını ciddi bir şekilde sürdürdü. Adı Macar dilinde Türkçe 'sultan' kelimesinden gelme. Hele canım boşuna mı, çocukların büyük bir bölümü Sultan derken Zoltan sesine yakın ses çıkarırlar...

Yıllar önce Ankara'da tanıştığımız Edit Tasnádi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde Macar Dili ve Edebiyatı dersleri verdi beş yıl. Onun ODTÜ'de ekonomi master'i yapmaya gelen oğlunun adı da Jolt idi. Budapeşte'de yıllar sonra karşılaştık. O gün yoğun bir çalışma temposu vardı. Görevli olduğu Radyo'ya çağırırdı beni, ama programım yüklü olduğundan gidemedim.

Ulusal Müzeyi gezdirdi bize Zoltan. En çok ilgi çeken, Macarların eski yaşantılarıyla ilgiliydi. Orta Asya'dan getirdikleri kıl çadırda yaşamışlar uzun zaman.

Gece Tuna nehrinde vapur gezisi yaptık. Çigan müziği dolduruyor gecemizi. Çiganlar kemanlarını konuşturuyor. Çalgıcıların ve şarkıcıların hepsi konservatuvar mezunu. Önce de şimdi de sanat eğitimine çok önem veriliyor Macaristan'da.

Estergon kalesinden Slovakya'ya bakıyorum. Avuç içi görünüyor Slovakya. Eski Osmanlı paşasını düşünüyorum. Nargile çekip keyif sürmüş... Kale de yüzelli yıl öyle bakmış durmuş çevreye... Oradaki bir kiliseye bir minare, bir şerefe ve bir minber yaptırarak görevini tamamlamış. Osmanlı çekildikten sonra kilise yine eski kimliğine kavuşmuş.

Mohaç ovası diyorum. Dedemi aramalıyım.... Ailesi kimlerdendi?

Bugün kendimi Macar sayıyorum.

(Ardıçkuşu Sanat Edebiyat Dergisi Yıl: 3, No 30. Eylül 2001.)

A TÖRÖK FÜZETEK EZEN SZÁMÁBAN A
MAGYAR VILÁGÖRÖKSÉG HELYSZÍNEIT
TÖRÖK NYELVEN BEMUTATÓ SZÍNES
OLDALAK NEM VALÓSULHATTAK VOLNA
MEG A GAZDASÁGI MINISZTERIUM
TÁMOGATÁSA NÉLKÜL.

TÖRÖK FÜZETEK

A MAGYAR—TÖRÖK BARÁTI TÁRSASÁG IDŐSZAKI LAPJA

Szerkesztőbizottság:

Dávid Géza, Puskás László, Szmilkó Györgyi és F. Tóth Tibor

Felelős szerkesztő/Sorumlu redaktör: F. Tóth Tibor

Tervezés, tipográfia: Szmilkó Györgyi

Levélcím/adres: Magyar—Török Baráti Társaság

H—1062 Budapest, Bajza u. 54.

Fax: (36-1) 411 61-92

E-mail: deffer@office.mta.hu

HU ISSN 1217-6141

25555 Akaprint